

Het huis van Theodosius (394 - 457 n. C)

Het Huis van Theodosius regeerde van 394 (Theodosius de Oudere was echter al Keizer van het Oost-Romeinse Rijk sinds 379) tot 457 over het West-Romeinse Rijk. Theodosius de Oudere was de laatste keizer die nog (kortstondig: 394-395) heerste over het gehele rijk. Na zijn dood werd het rijk definitief gesplitst in Oost en West. Na Theodosius I worden enkel nog de West-Romeinse keizers besproken omdat zij van belang waren voor ons land en in mindere mate hun Oosterse evenknieën.

De keizers uit dit tijdperk waren:

- Theodosius I (394 - 395 n. C)
- Honorius (395 - 423 n. C)
- Johannes (423 - 425 n. C)
- Valentinianus III (425 - 455 n. C)
- Petronius Maximus (455 n. C)
- Avitus (455 - 457 n. C)

394 - 395 n. C - Het Keizerrijk onder Theodosius I

munt met afbeelding van Romeins Keizer Theodosius I.

Flavius Theodosius bekend als Theodosius I de Grote (Cauca, Spanje, ca. 346 - Milaan 17 januari 395) was keizer van het oostelijk deel van het Romeinse Rijk van 379 tot 394, en daarna tot 395 van het gehele rijk.

Theodosius was de zoon van de Spanjaard Flavius

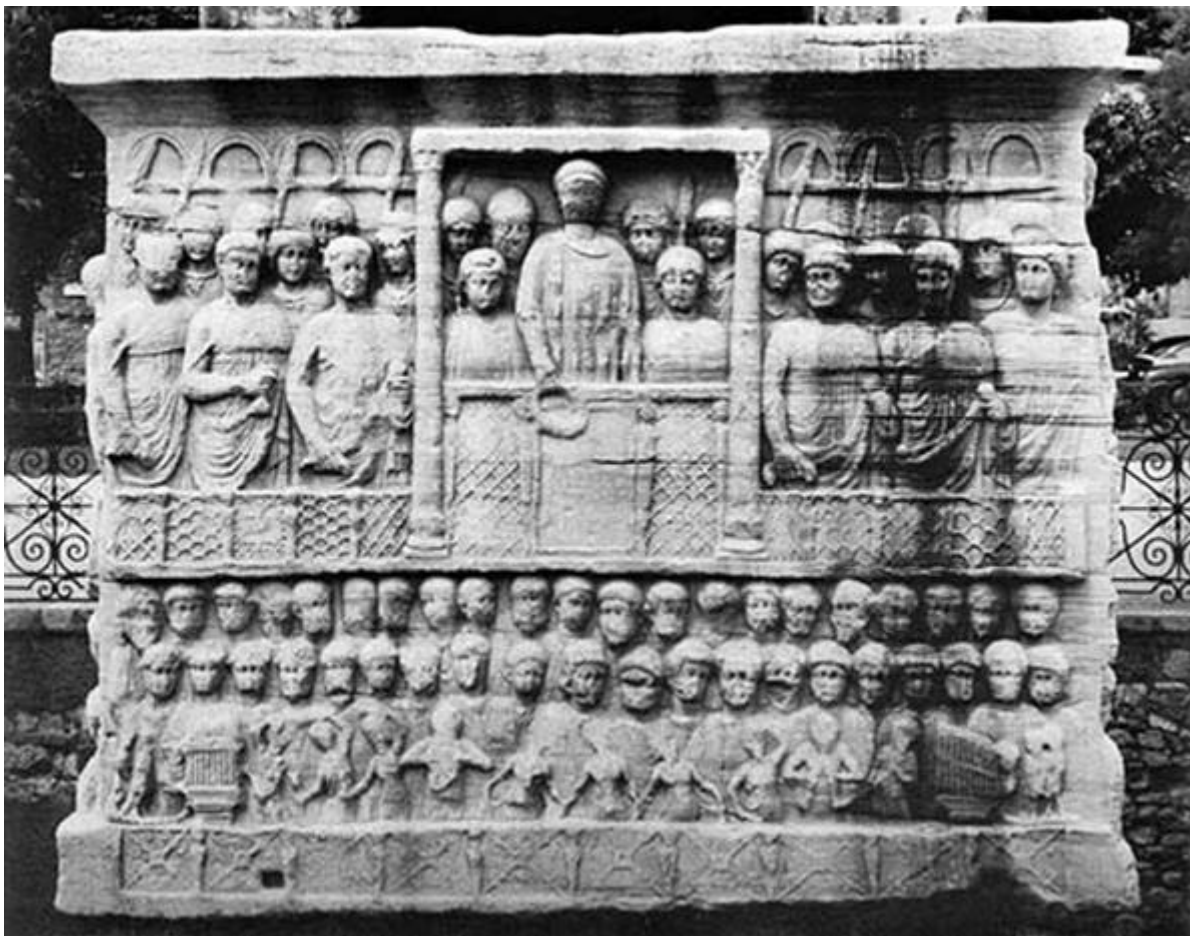
Theodosius die zich onder Valentinianus I als magister equitum verdienstelijk maakte. Na de terechtstelling van zijn vader trok hij zich op zijn landgoed in Spanje terug.

Toen de Goten in 378 bij Adrianopel Valens, keizer van het oostelijk rijkdeel, versloegen, ontbood Gratianus, keizer van het westelijk rijkdeel, hem als magister equitum tegen de Goten. Na zijn overwinning op de Sarmaten in Pannonië (eind 378) werd hij tot keizer (augustus) van de oostelijke rijkshelft verheven (379) en bracht hij de Goten in 382 tot onderwerping, waarop hij hun vaste woonplaatsen aanwees ten zuiden van de Donau en een gedeelte van hen bij zijn leger inlijfde. De usurpator Maximus, die Gratianus ten val had gebracht, moest hij wel als augustus van Brittannië, Gallië en Spanje erkennen; toen deze echter ook Valentinianus II uit Italië verdreef, bracht Theodosius hem aan de Sava een beslissende nederlaag toe (388).

De bewoners van Thessaloniki, die bij een oproer een van zijn bevelhebbers vermoord hadden, strafte hij gruwelijk (390), waarvoor bisschop Ambrosius hem kerkelijke boete liet doen. In 394 trok hij op tegen Arbogastes, die waarschijnlijk in 392 Valentinianus had gedwongen om zelfmoord te plegen om Eugenius tot keizer van het westelijk rijkdeel te verheffen. Beiden werden in de Vipava vallei - tijdens de slag aan de Frigidus, nabij Ad Pirum - verslagen. Zo kwam het rijk voor de laatste maal in één hand. Dit duurde maar even want Theodosius overleed een paar maanden later. Na Theodosius' dood werd het rijk onder zijn beide zoons Arcadius en Honorius verdeeld, onder voogdij en regentschap van de Germaanse generaal Stilicho.

Terwijl zijn twee laatste voorgangers de Arianen begunstigden, koos Theodosius de kant van Athanasius. In februari 380, in het edict Cunctos populos ('alle volken'), verklaart Theodosius met medekeizers Gratianus en Valentinianus II, te willen dat al hun volken zich bekeren tot het trinitaire christendom; zij die dit voorschrift volgen moeten de naam van katholieke christenen aannemen, de overigen (christenen) moeten de schande van een ketterse leer dragen, zo bevelen de drie keizers. Dit edict is gericht tegen het 'ketterse' Arianisme, en doet nog geen uitspraak over het heidendom van de niet-christenen, dat voorlopig nog getolereerd wordt. Wegens de voorrechten die nu het katholieke christendom ten deel zullen vallen kunnen we voortaan spreken van trinitair christendom als staatsgodsdienst.

In 381 verklaarde Theodosius op het Concilie van Constantinopel de geloofsbelijdenis van Nicea uitsluitend geldig. Tegelijkertijd was hij voorstander van het in ere houden van heidense cultplaatsen als openbare gelegenheden.

voetstuk van de obelisk van Theodosius I in de hippodroom van Constantinopel (Istanbul). Het kunstwerk dateert van ca. 378 - 390 n. C.

Vanaf 392 koos Theodosius echter een harde lijn tegen het heidendom. De heidense cultus werd verboden en heidenen konden geen officiële ambten meer bekleden. In welke mate dit besluit effect heeft gehad is niet duidelijk, omdat bij zowel christelijke als heidense auteurs in de 5e eeuw geen aanwijzingen voor een effectief verbod op de heidense cultus zijn aan te treffen. Met de afdwinging van het verbod werd waarschijnlijk nauwelijks ernst gemaakt. De officiële bestrijding van de Romeinse godsdiensten en het heidendom was ingezet, maar zonder veel overtuiging. Bovendien hadden de Romeinse godsdiensten al sinds lang hun aantrekkingskracht verloren voor de grote volksmassa die inmiddels bijna geheel christelijk was geworden. Eigenlijk waren de enige 'heidene' die er nog waren intellectuelen die uit een soort 'nostalgie' naar het glorieuze Romeinse verleden lippendienst aan de oude godsdienst bewezen. Of daar nog echte overtuiging bij aanwezig was kan rustig betwijfeld worden. De vervolgingen van overheidswege golden veeleer de aanhangers van christelijke ketterijen die vaak het etiket 'heidendom' kregen opgeplakt. Theodosius begreep dat het christendom als een integratie-instrument kon dienen om het Rijk beter bij elkaar te houden. Vernietiging van heidense tempels werd voornamelijk uitgevoerd door lokale bisschoppen, die tempels ook wel overnamen voor eigen gebruik. Dit symboliseerde dan de overwinning op het

heidendom, naast het praktische doel van kostenbesparing. Dit gebeurde in Rome bv. met het Pantheon dat daarom tot in de huidige tijd behouden bleef. Maar elders werd ook veel verwoest. Zo werd het prachtige heiligdom, het Serapeum in Alexandrië en mogelijk ook de laatste restanten van de eertijds beroemde bibliotheek van Alexandrië, verwoest.

395 - 423 n. C - Het West-Romeinse Rijk onder Honorius

Munt met afbeelding van Keizer Honorius.

Flavius Honorius (384 - 423) was een Romeins keizer van 395 tot 423, en de jongere zoon van Theodosius I en de broer van Arcadius, die keizer van het Oosten werd. Na de dood van Theodosius in 395 was het Romeinse rijk definitief in tweeën gesplitst.

Honorius was nog maar 11 toen hij keizer werd, maar trouwde al in 398 met Maria, de dochter van zijn regent Flavius Stilicho. Later (in 408) zou hij ook nog trouwen met Thermantia, een andere dochter van Stilicho. Deze regent was meer geïnteresseerd het Oosten aan zijn machtsbereik toe te voegen dan het Westen tegen zijn mede-Germanen te verdedigen. Er werd door de troepen in Britannia een usurpator uitgeroepen tot keizer: Constantijn III. Om hem te onderdrukken trok Stilicho de troepen terug die de Rijn bewaakten. Dit leidde tot de invasie van 406 en uiteindelijk de plundering van Rome in 410. Deze stad was al geruime tijd geen hoofdstad meer: Honorius had in 402 na een invasie van de Visigoten zijn regering van Milaan naar het veiliger Ravenna verplaatst.

In 408 besloot Honorius zijn generaal Stilicho op beschuldiging van verraad uit de weg te ruimen en verzwakte daarmee zijn positie nog meer. Zijn nieuwe magister militum (generaal), die later in 421 korte tijd als Constantius III de troon zou delen, deed zijn best de schade te beperken. Constantijn III en een andere rebel (Heraclianus) werden verslagen. Met de Visigothen waren er grotere problemen. Zij hadden een eigen rijk gesticht in Zuid-Gallië en hun eigen keizer benoemd: Priscus Attalus. Honorius' halfzuster Galla Placidia werd gevangengenomen en trouwde hun koning Athaulf, maar na diens dood (415) trouwde zij met Constantius III. Zij baarde hem een zoon, die later

Honorius' opvolger zou worden: Valentinianus III. Constantius stierf in 421 en Honorius was dom genoeg zijn eigen halfzuster het hof te maken. Zij vluchtte naar Constantinopel met haar zoon.

Honorius stierf kinderloos in 423, na een lange maar onmachtige tijd op de troon. Zijn opvolger werd zijn primicerius notariorum Johannes, die echter verdreven werd door de oostelijke troepen in 425, waarna Valentinianus III keizer werd.

423 - 425 n. C - Het West-Romeinse Rijk onder Johannes

Solidus (munt) van Keizer Johannes.

Johannes (? - juli 425) was West-Romeins keizer van eind 423 tot de zomer van 425. Hij werd niet erkend door de Oost-Romeinse keizer Theodosius II, en wordt daarom usurpator genoemd.

Toen keizer Honorius was gestorven in augustus 423 moest Theodosius II van Byzantium een opvolger aanwijzen. Dit zou Valentinianus III worden, de zoon van Galla Placidia, de zus van Honorius. Valentinianus (6 jaar oud) zat echter in Constantinopel, en er werd nogal getreuzeld. Dit gaf Johannes, de primicerus notariorum (hoogste notaris) van Honorius de gelegenheid om de macht te grijpen in Rome. Theodosius erkende hem vanzelfsprekend niet; wel had hij magister militum Castinus en Aetius (die later Atilla de Hun zou verslaan) achter zich. Bijna het hele westelijke rijk erkende hem als keizer, de enige uitzondering was Africa.

Johannes' afkomst is totaal onbekend, en er zijn niet veel bronnen over hem. Schrijver Procopius meldt dat Johannes zachtvaardig, intelligent en vaardig was. Hij tolereerde ook alle christenen, in tegenstelling tot veel andere Theodosische keizers.

Johannes wist dat als Theodosius zou ingrijpen hij geen schijn van kans had om te winnen, en probeerde daarom toenadering te zoeken. Zijn pogingen waren echter totaal vruchteloos en nadat Theodosius de jonge Valentinianus eerst tot Caesar en later tot keizer uitriep werd het duidelijk dat ingrijpen aanstaande was. In een poging om Theodosius te verslaan stuurde Johannes Aetius naar de Hunnen om hulp te halen.

De oostelijke troepen waren echter al snel in Italië; ze landden bij Aquileia. Johannes kon Ardabur, de leider van het leger, gevangennemen, maar behandelde hem goed, om toch te proberen Theodosius wat milder te laten stemmen. Ardabur kreeg het echter voor elkaar dat Johannes' legioenen in Ravenna hem verrieden. Johannes werd krijgsgevangene en vernederd en later in juli onthoofd.

Drie dagen na Johannes' dood arriveerde Aetius met een groot leger van de Hunnen. Na wat schermutselingen werd een overeenkomst gesloten door Galla Placidia en Aetius: de Hunnen werden afbetaald en naar huis gestuurd, en Aetius werd magister militum van het westelijke rijk, een positie met veel macht.

425 - 455 n. C - Het West-Romeinse Rijk onder Valentinianus III

Hierboven: op de achterkant van deze solidus van Valentinianus III wordt de bruiloft tussen Valentinianus en Licinia Eudoxia afgebeeld. In het midden staat Theodosius II, met de handen op de schouders van het bruidspaar. Allen zijn gekleed in bruidskleding.

Flavius Placidus Valentinianus, bekend als Valentinianus III (Ravenna, 2 juli 419 - Rome, 16 maart 455) was keizer van het West-Romeinse Rijk van 425 tot 455.

Hij was de zoon van veldheer en later keizer Constantius III en Galla Placidia, de zuster van keizer Honorius en dochter van Oost-Romeins keizer Theodosius I.

Valentinianus was pas 6 jaar toen hij tot keizer gekroond werd als vervanger voor usurpator Johannes, en zijn taken als keizer werden overgenomen door zijn moeder. In 437 trouwde hij met Licinia Eudoxia, dochter van Oost-Romeins keizer Theodosius II. Hoewel hij nu meerderjarig was, was hij nog altijd weinig betrokken bij het rijk waarover generaal Aetius veel macht had. Valentinianus wordt beschreven als een verwende jongen die onder invloed raakte van sterrenwichelaars en tovenaars, en met waarschijnlijk weinig zin of kunde om te regeren. Wel zorgde hij ervoor, als fanatiek christen, dat de paus veel meer macht kreeg.

Tijdens de regeerperiode van Valentinianus ging het Romeinse Rijk sterk achteruit; veel provincies werden door barbaren veroverd: Africa, belangrijk voor de graanvoorziening van het Romeinse kerngebied Italië, werd veroverd door de Vandalen, in Hispania werden veel gebieden door de Sueven ingenomen, en Gallië werd grotendeels verdeeld door Franken, Alanen en Visigothen. Zo bleven alleen nog Italia en de provincia Dalmatia onder bewind van Valentinianus. Als enig lichtpuntje in de chaos tijdens zijn heerschappij wist echter wel generaal Aetius in 451 voor het eerst Atilla de Hun te verslaan.

In 454 liet Valentinianus Aetius vermoorden, mogelijk om wat meer echte macht naar zich toe te trekken, maar in ieder geval na sterk aandringen van Petronius Maximus, een rijke patriciër die meer macht wilde (en Valentinianus zou opvolgen). Het jaar daarop werd Valentinianus zelf vermoord door voormalige troepen van Aetius (die zeer waarschijnlijk waren ingehuurd door Petronius Maximus).

455 n. C - Het West-Romeinse Rijk onder Petronius Maximus

Solidus (munt) van Keizer Petronius Maximus.

Petronius Maximus (ca. 397 - 22 mei 455) was West-Romeins keizer van 17 maart tot 22 mei 455.

Petronius Maximus was een bekend en gerespecteerd burger van Rome, en hield vele ambten waaronder consul en senator, ondanks zijn niet erg aanzienlijke afkomst. Hij was echter niet zo populair en geliefd als Aetius, de Romeinse generaal die Attila de Hun versloeg. Daarom probeerde hij (met succes) keizer Valentinianus III zover te krijgen dat hij Aetius uit de weg ruimde.

Nu Aetius weg was wilde Petronius Maximus graag nog wat hoger op de maatschappelijke ladder stijgen. Valentinianus weigerde echter zijn verzoeken. Maximus was hier erg kwaad over, en men zegt dan ook dat hij opdracht gegeven had tot de moord op Valentinianus op 16 maart 455. De volgende dag greep hij de macht en werd keizer. Erg lang heeft hij er niet van kunnen genieten. Eudoxia, de vrouw van Valentinianus, met wie Maximus ook getrouwd was in een poging legitimiteit te verwerven, riep vandenkonink Geiseric op om hem af te zetten. Op 22 mei 455 vielen de Vandalen Rome binnen, en terwijl ze de stad grondig leegroofden werd Maximus vermoord door zijn eigen troepen, in een poging om te vluchten.

455 - 457 n. C - Het West-Romeinse Rijk onder Avitus

Keizer Avitus op een tremissis (munt).

Marcus Maecilius Flavius Eparchius Avitus (ca. 395 - 457) was West-Romeins keizer van 9 juli 455 tot 17 oktober 456.

Avitus werd geboren uit een Gallo-Romeinse senatorenfamilie. Zijn dochter Papianilla trouwde met Sidonius Apollinaris. Zijn kleinzoon was de dichter Avitus van Vienne.

Door keizer Petronius Maximus benoemd tot Magister militum, werd Avitus op een diplomatieke missie gestuurd naar zijn vroegere leerling Theodorik II, koning van de Visigothen. En hij was aan Theodoriks hof in Toulouse toen Geiseric de hoofdstad Rome binnenviel en 14 dagen plunderde, waarna Petronius Maximus' regering ten einde kwam. Theodorik spoorde Avitus aan de keizerskroon voor zich op te eisen, en aldus gebeurde ten overstaan van de Gallo-Romeinse senatoren. Op 9 juli 455, werd hij door de soldaten tot keizer uitgeroepen en hij arriveerde te Rome in september.

Avitus trof voorbereidingen om tegen de Vandalen te strijden, doch deze oorlog verliep voor hem teleurstellend. In 456 blokkeerden de Vandalen met hun vloot Rome, zodat de voedselvoorziening van de stad gevaar liep. Avitus die nooit erg geliefd werd bij het volk, kwam steeds meer in de problemen toen hij ook nog eens over te weinig liquide middelen beschikte om de soldij van zijn soldaten te betalen. Door een opstand van het leger geleid door Ricimer en Majorianus kwam hij ten val en vluchtte naar Arles. Daar schraapte hij wat troepen bijeen en keerde terug naar Italië. Hij werd echter verslagen bij Placentia (Piacenza), en gevangengenomen. Hij werd gespaard en bisschop van Placentia gemaakt op 17 of 18 oktober 456; niet zeker van zijn leven, vluchtte hij naar Gallië en stierf onderweg.